

Vinificatie en sulfiden over H₂S en Böcksers

Open deur BROUWLAND dagen 2018

presentatie door Siem Zwaard

Vanaf 21/5/2018 online op www.rubinus.nl (downloads)

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 1

Grootste gevaren bij vinificatie

Problemen (willekeurige volgorde)

- Gistingsproblemen (opstarten, stilvallen)
- Oxidatie (bruinkleuring, verlies aroma's)
- **Sulfiden: H₂S (geur rotte eieren) en aanverwante**
- Vluchtige zuren (vnl. azijnzuur en ethylacetaat), acetaldehyde
- Brettanomyces (pleisters en stallucht)
- Geur groene paprika
- Diverse andere kwalen

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 2

H₂S : geur rotte eieren

Chemische aanduiding: **H₂S**

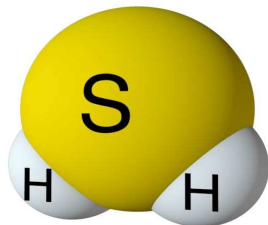
Reductie van vrije zwavel (S) in most of pulp
d.w.z. zwavel verbindt zich met H (waterstof)

Reductie is als het ware het tegengestelde van oxidatie

Oxidatie van vrije zwavel (S)
dan ontstaat SO₂ (zwaveldioxide)
d.w.z. zwavel verbindt zich met O (zuurstof)

H₂S

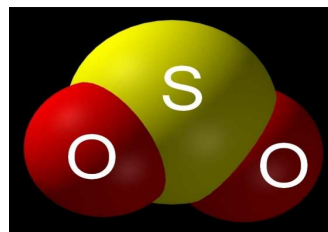
Hydrogeensulfide
Gas
Gereduceerd zwavel

Ruikt naar ...
Rotte eieren

SO₂

Zwaveldioxide
Gas
Geoxideerd zwavel

Ruikt naar ...
Aangestoken lucifer

<p>H₂S</p> <p>+ diverse stoffen</p> <p>↓</p> <p>Sulfiden:</p> <p>Diethyl sulfide Dimethyl sulfide Diethyl sulfide Enzovoort (“Reductieve geuren”) (Duits: Böckser)</p>	<p>SO₂</p> <p>+ water (H₂O)</p> <p>↓</p> <p>Zwaveligzuur H₂SO₃</p> <p>+ Kalium (K)</p> <p>↓</p> <p>K₂SO₃ (KDS, “sulfiet”)</p>
--	--

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 5

“Deze wijn heeft zwavel”

Hoe bedoelt u..... H₂S of SO₂ ?

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 6

H₂S waar komt het vandaan

Herkomst waterstof   Wijn zelf

Herkomst zwavel

Vroeger dacht men   Uit spuitresten op druiven
Zwavel(wiek) gedrupt in barrique
Aangemaakt door gist zelf
Uit omgezet SO₂
Uit toegevoegd SO₂
Door toegevoegde cultuurgist
Sulfaten > Sulfieten > H₂S
Door troebele most

H₂S waar komt het vandaan

Herkomst waterstof   Wijn zelf

Herkomst zwavel

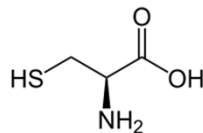
Uit onderzoek blijkt   Uit spuitresten op druiven
Zwavel(wiek) gedrupt in barrique
Aangemaakt door gist zelf
Uit omgezet SO₂
Uit toegevoegd SO₂
Door toegevoegde cultuurgist
Sulfaten > Sulfieten > H₂S
Juist niet door troebele most
Voor ca 95%   Uit afbraak zwavelhoudende eiwitten
Voedingsbehoefte gebruikte gist

Hoe komt S in pulp of most

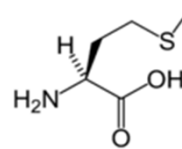
Mechanisme 1: Tijdens de fermentatie

- Gistcellen hebben voor groei stikstof nodig, net als planten
Sommige gisten meer dan andere
- Stikstof zit in organische vorm in druiven zelf
(ammoniumverbindingen)
- Als stikstof op is: Gist bijvoeren met gistvoeding
(DAP, Uvavital, enz.)
- Als je niet bijvoert haalt gist ammonium uit aminozuren
(dat zijn eiwitresiduen en die komen uit afgestorven gistcellen)
- Sommige aminozuren bevatten zwavel (S) en die komt vrij

Cysteïne

Methionine

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 9

Tijdens de fermentatie

Als er te weinig gistvoeding is H₂S

Je kunt dus **RUIKEN** of gistvoeding nodig is
Groot deel H₂S vervliegt gewoon, maar speel op safe:

Standaardprocedure tijdens wijn maken

- Geen al te scherpe voorklaring (wit), of je geeft extra gistvoeding
- Ruiken, minstens 1x per dag
- Zodra je rotte eieren ruikt: Gistvoeding geven
- Resultaat: Binnen enkele uren
- Herhalen: Zo vaak als nodig
(je geeft niet teveel, zolang gist de voeding gebruikt)
- Niet meer doen als 80% van de suiker vergist is
NB1 want dan vermenigvuldigen gistcellen zich nauwelijks meer
NB2 Houd dus tijdens de gisting het Oechsle-verloop bij!

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 10

Tijdens de fermentatie

Hoe gaan we met gistvoeding om

- Oogst gaaf fruit
aangetaste druiven (vooral die met botrytis) hebben minder ammonium-verbindingen, dus minder voeding
- Geef géén voeding voor het inbrengen van de gist
Dat idee stamt nog uit de tijd dat we vruchtenwijnen maakten
Die bevatten nauwelijks gistvoeding
Als je te vroeg gistvoeding geeft, eten de verkeerde micro-organismen mee
Druiven bevatten gewoonlijk genoeg voeding voor de eerste dagen
Pas als de ingebrachte gist flink gegroeid is kun je gistvoeding geven
- Negeer de voedingsvoorschriften op de verpakking
De leverancier kent niet de voedingstoestand van je druiven
De leverancier weet niet of je een gist gebruikt die veel voeding nodig heeft
De leverancier weet niet op welke temperatuur de gisting plaatsvindt

Tijdens de fermentatie

Hoe gaan we met gistvoeding om: Best practice

- Gebruik gaaf fruit (rijk aan gistvoeding)
- Gist voor toevoeging aansterken met Go-Ferm of Vitadrive
- Eerste gistvoeding pas geven na 2-3 dagen (roeren)
- Regelmatig gistverloop meten (Oechsle of Brix)
- Minstens 1x per dag ruiken
- Zodra H₂S te ruiken is: Gistvoeding geven en doorroeren
- Paar uur later weer ruiken en zonodig herhalen
- Geen voeding meer geven als 80% van suiker verbruikt is

Welke voeding:

- Begin met verrijkte voeding (DAP, celwandresten, vetzuren, Vit)
- Daarna verrijkte voeding of zuiver DAP (di-ammonium-fosfaat)

Na de fermentatie

Mechanisme 2: H₂S vorming in depot

- Tijdens gisting ontstaat veel depot
- In depot sterven gistcellen af
- Daarbij komt zwavel (S) vrij uit eiwitten
- Zwavel reageert in zuurstofarm milieu tot H₂S

Verschil met H₂S – vorming tijdens fermentatie

- Gisting afgelopen, dus geen beweging meer in wijn
- H₂S blijft daardoor in de wijn, opgesloten in depot

Na de fermentatie: H₂S vorming in depot

Wijn vlak na fermentatie

← Jonge wijn met fijngist

Fijngist (Feinhefe) leeft en verbruikt zuurstof:
(10 x meer dan sulfiet)
Vormt geen H_2S

← Depot met dode gist

Dode gist verbruikt geen zuurstof
Vormt wel H_2S

Verwijderen H_2S in depot

Depot verwijderen

- Jonge wijn afhevelen van depot
- Of depot laten weglopen als het gistingvat een conische bodem heeft

Depot dat daarna ontstaat, is veel geringer

Dus vanaf nu is vorming H_2S verwaarloosbaar

Hoef je niet meer over te hevelen

Nieuw depot kun je eventueel oproeren (batonnage)

Batonnage 2-3 keer per week: wel of niet doen?

Voordelen batonnage

- Mogelijk nog gevormd H₂S-gas kan wijn verlaten
- Uit fijngist komen nog mannoproteïnen
Dat zijn verbindingen tussen suikers en eiwitten
Goed voor smaak en ronder mondgevoel

Nadeel batonnage

- Er komt elke keer weer zuurstof bij de wijn

Wel of geen batonnage?

- Keuze of je in dit stadium zuurstof bij de wijn wilt laten komen
(hangt af van keuze wijnstijl)
- In Bourgogne, waar batonnage zo ongeveer is uitgevonden, zien steeds meer wijnmakers af van batonnage ivm het nadeel

Na van depot hevelen: Wat doe je met de fijngist (keuze)

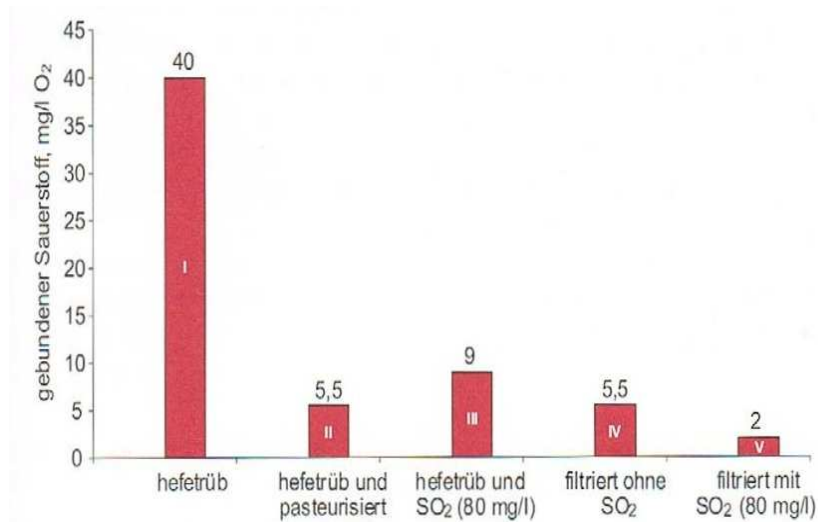
Verwijderen van alle troebels, dus ook fijngist

- Sulfiteren, meteen bentoniet toevoegen, filteren
- Nadeel: Geen vorming mannoproteïnen
- Voordeel: De (witte) wijn kan verkoopklaar zijn in januari

Niet verwijderen van de fijngist

- Vooral niet meer dan 30 mg/L vrij sulfiet
- Nog geen bentoniet gebruiken (als je dat al van plan was)
- Niet klaren met gel/kiezelsol
- Niet filteren
- Wijn prima beschermd tegen zuurstof
- Nadeel: Kost wat meer tijd
- Voordeel: Mannoproteïnen kopen en toevoegen niet nodig
- Belangrijkste additief bij wijn maken: GEDULD

Zuurstof bindend vermogen van fijngist

Bron: Schneider, V.: Oenologische Aspekte fruchtiger Weine, 2009

H₂S en depot bij rode wijn ... hoe zit dat dan

Ook bij vinificatie rode wijn ontstaat H₂S en depot

- Tijdig en voldoende gistvoeding geven
- Vinificatie in open cuve komt vaak veel zuurstof (H₂S ontstaat in zuurstofarm milieu)
- Bij overpompen (remontage) en/of delestage ontsnapt veel H₂S
- Bij persen ontsnapt veel H₂S
- Conische bodem ook hier ideaal
- Als geperste wijn een tijd gestaan heeft, dan overhevelen

Alles gedaan en toch nog H₂S te ruiken

Repareren H₂S – probleem

Koper (metaal) bindt H₂S maar is zwaar metaal (giftig)

- Koperen munt of pijp in contact met wijn brengen
Nauwelijks koper in wijn maar niet handig bij grotere hoeveelheden wijn
- Kopersulfaat gebruiken (bijv Kupfat van Erbslöh)
Effectief, maar dosering let erg nauw: Eerst benodigde hoeveelheid laten berekenen in labo
Overmaat kopersulfaat verwijderen met ferrocyanide (giftig en gevaarlijk)
- Kopercitraat gebruiken (bijv Kupzit van Erbslöh)
Kopercitraat gebonden aan bentoniet. Effectief en redelijk veilig:
Toevoegen, paar dagen later afhevelen (koper met bentoniet uit wijn)
- Redules van Lallemend gebruiken
Koper gebonden aan celwandmateriaal. Komt in depot, geeft voller mondgevoel.

Alles gedaan en toch nog H₂S te ruiken

Repareren H₂S – probleem

Ook mogelijk:

- Overhevelen of gas/lucht blazen door de wijn
Helpt niet vaak en er komt zuurstof bij de wijn
- Plenzen in emmer of bak
Komt nog veel meer zuurstof bij (bij rood niet zo'n groot bezwaar)

Voorkeur steller dezes voor hobby-wijnmakers: Kupzit

Veilig

Dosering let niet heel erg nauw (5-20 g/L, maximaal 50 g/L in ernstige gavellan)

Gemakkelijk te doseren en te verwijderen

Geen zuurstofrisico zoals bij hevelen en plenzen

Toegestaan in biologische wijn sinds 2015 (in tegenstelling tot kopersulfaat)

Geen onnodige additieven (zuivere wijn)

Wat gebeurt als je H₂S niet voorkomt en verwijdert

Onbehandelde H₂S vormt met andere stoffen grotere moleculen (mercaptanen).

VERBINDING	LUCHT VAN...	WAARNEMINGSDREMPEL (ng/L)
H ₂ S	Rotte eieren	0,5
Carbonyl sulfide	Ether	3,0
Methyl mercaptaan	Stilstaand water	1,5
Ethyl mercaptaan	Uien	1,1
Dimethyl sulfide	Kweepeer, truffel	10,0
Methionol	Gekookte kool	1200,0
Diethyl sulfide	Ether	0,9
Dimethyl sulfide	Kweepeer, asperges	15,0
Diethyl sulfide	Knoflook, rubber	4,3

De stoffen met de laagste waarnemingsdrempel ruik je het eerst. Duitsers noemen deze geuren B $\ddot{o}$ ckser, de rest van de wereld spreekt van reductieve geuren.

Wat gebeurt als je H₂S niet voorkomt en verwijdert

Let op:

De geuren in de vorige dia kunnen:

- Lang niet allemaal behandeld worden met koper
- Ook na enige tijd op fles ontstaan ("Lagerb $\ddot{o}$ ckser")
Uit H₂S die niet werd opgemerkt, terwijl een flesafsluiting werd gebruikt met een zeer lage zuurstofdoorlaatbaarheid

SAMENVATTING

H₂S – probleem tegenwoordig eigenlijk geen probleem meer

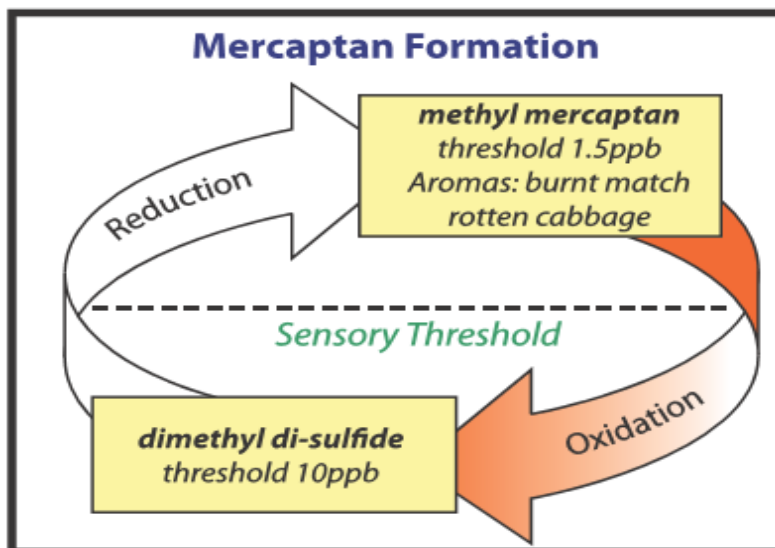
- Bij tijdig gistvoeding geven
- Bij tijdig afhevelen van depot (wit)
- Bij correcte behandeling van rode wijn
- Als op tijd wordt ingegrepen met koper (bijvoorbeeld Kupzit)
- En uiteraard ook niet, als
Niet op het laatst nog met zwavel gespoten wordt in de wijngaard
Voorzichtig wordt omgesprongen met zwavelwieken in wijnvaten
Vooraf: Als gaaf fruit wordt gebruikt (voedingrijk)

Deze presentatie is vanaf 21/5/2018 te vinden op www.rubinus.nl

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 25

Toegift flesafsluitingen

Voorbeeld mercaptaanvorming – reductie in zuurstofarm milieu

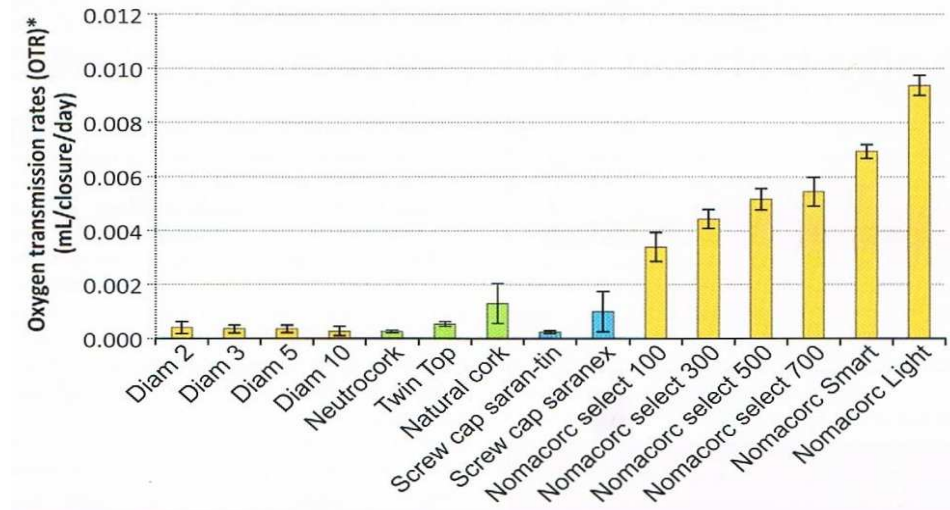

Bron: ETS Labs, 2011

Troubleshooting wijn maken: Sulfiden - ©Siem Zwaard 2018 sheet 26

Toegift flesafsluitingen

Zuurstof doorlaatbaarheid (Oxygen Transfer Rate) flesafsluitingen

Bron: Practical Winery & Vinyard Journal, 2015